50 jaar
VIC Sterksel

Innoveren door te realiseren

WAGENINGEN
UNIVERSITY & RESEARCH

Inhoud

Het eerste decennium | 1971 - 1981

Inleiding	4
Koos Broekman	6
Jos Peerlings	7
Gerbert Oosterlaken	8

Het tweede decennium | 1981 - 1991

Inleiding	10
Anita Hoofs	11
Carola van der Peet - Schwering	12
Peter Maas en Tonny Nooyen	13
Jan Voermans	15
Martin Houben	16

Het derde decennium | 1991 - 2001

Inleiding	18
Nico Verdoes	19
Rudolf Raymakers	20
Wim Aarts	22
Marcus Arden	23

Het vierde decennium | 2001 - 2011

Inleiding	24
Mart Smolders	26
Bert van den Berg	27
Wyno Zwanenburg	28
Annechien ten Have Mellema	29
Cor Suselbeek	31

Het vijfde decennium | 2011 - 2021

Inleiding	32
Theo Duteweerd	33
Docenten AOC	34
Mark Tijssen	36
Annie de Veer	37

Een halve eeuw Sterksel

Een halve eeuw! Zo lang heeft het Varkensinnovatiecentrum Sterksel de toon gezet in de Nederlandse varkenshouderij. Talloze innovaties werden ontwikkeld en geëvalueerd. Of het nu ging om nieuwe concepten van varkenshouderij, of verbetering van het management, VIC Sterksel pakte het op en ging aan de slag. 639 projecten zijn beschreven. Daarnaast werd er op allerlei manieren kennis uitgewisseld via publicaties, traniningen en excursies. Voeding, welzijn, gezondheid, huisvesting en mineralen-management werden verbeterd met nieuwe kennis. Vaak ook opgepikt door het buitenland. Talloze internationale bezoekers vonden de weg naar Sterksel om met eigen ogen te zien hoe de varkenshouderij innoveerde.

In januari 2021 sluit Sterksel de deuren. Daarmee komt er echter zeker geen einde aan het onderzoek voor de varkenshouderij en de varkensketen. Wageningen University & Research (WUR) zal voor dit onderzoek vaker de samenwerking opzoeken. Op andere plekken in Nederland en omliggende landen blijven faciliteiten beschikbaar; bij kennisinstellingen en bij het bedrijfsleven. Maar ook wij hebben voor specifieke typen onderzoek nog steeds faciliteiten voor varkens in Wageningen en Lelystad. Elk onderzoek vraagt om maatwerk in het opzetten van de beste onderzoeksmethode. In laboratoria kunnen we bepaalde situaties nabootsen en op praktijk-bedrijven zien we meer en meer technologie verschijnen om data te verzamelen. Zo krijgen we zelfs meer mogelijkheden om met praktijkgegevens in het onderzoek aan de slag te gaan.

De behoefte aan nieuwe kennis en innovaties blijft volop aanwezig. In Nederland en internationaal. Het 'varken als kringloofdier' biedt een uitgelezen kans om de toppositie van Nederland in de wereld op het gebied van varkensonderzoek te behouden en te versterken. Door het gebruik van reststromen voor varkensvoer, het verminderen van emissies en een gezonde en diervriendelijke houderij blijft de varkenshouderij een belangrijke schakel in ons voedselsysteem.

In dit boek kijken we terug op successen die VIC Sterksel heeft behaald. En komen ook de gemengde gevoelens naar voren die horen bij de sluiting. Typerend voor de mensen die aan het woord komen, is de passie en de blik naar voren. Naar de toekomst voor de sector. Dat was de kracht in de afgelopen 50 jaar, maar is ook de basis voor de komende decennia!

Gert van Duinkerken, manager Wageningen Livestock Research

In het begin stonden de zeugen aangebonden en op stro.

Het eerste decennium

1971 - 1981

De varkenshouderij in Nederland maakt vanaf de jaren 60 een stormachtige ontwikkeling door. Van een neventak groeide de sector met name in Brabant, Limburg en Oost-Nederland uit tot een belangrijke inkomensbron. Omdat er ook behoefte is aan praktijkonderzoek met name om de productie- en arbeidsomstandigheden te verbeteren, bestaat er een plan om vier lokale varkensproefbedrijven in Nederland te realiseren.

Vooraanzicht bij de opening van Varkensproefbedrijf Zuid Nederland in 1971.

Uitbreiding Varkensproefbedrijf Zuid- en West Nederland in 1974.

De plannen voor een varkensproefbedrijf in het Zuiden worden halverwege de jaren 60 steeds serieuzer. Er komt een voorbereidingscommissie wat resulteert in de oprichting van de Stichting Varkensproefbedrijf Zuid-Nederland door NCB en LLTB. De stichting krijgt in oktober 1969 een bouwvergunning. De bouw start en in december 1970 is het Varkensproefbedrijf op wat kleine karweitjes na, gereed. Op woensdag 29 september 1971 vindt de officiële opening plaats door minister van Landbouw en Visserij Pierre Lardinois. Er komen circa vijftig genodigden.

Een paar jaar later valt het beleidsbesluit dat het lokale praktijkonderzoek voor varkens op twee locaties in Nederland blijft. In Sterksel en in Raalte. Dat biedt mogelijkheden voor uitbreiding in Sterksel. In het najaar van 1974 is deze nieuwbouw gereed. De vraag naar proefuitkomsten en het aantal bezoeken van varkenshouders neemt in deze periode sterk toe.

85

medewerkers hebben
er op VIC Sterksel
gewerkt

Publicatie over de opening in een lokale krant. Ook toen werd er al over mest gesproken.

29 september 1971

Opening Varkensproefbedrijf
Zuid-Nederland

Koos Broekman | bouwpastoor en
34 jaar bedrijfsleider

‘Sterksel is mijn levenswerk’

“Ik ben begonnen met helemaal niets. Samen met een architect heb ik vanaf de tekentafel uitvoering gegeven aan het bouwconcept. Er waren destijds weinig voorbeelden. Maar het doel was helder: we wilden de varkenshouderij een impuls geven. In Brabant stonden op de arme

zandgronden veel gemengde boerenbedrijven. Door de komst van het Varkensproefbedrijf kwam de focus op het verder professionaliseren van de varkenshouderij. Op allerlei vlakken: van technische resultaten (goede groei, lage uitval, goede voederconversie, meer biggen per zeug) tot een goed rendement en voorlichting over boekhouding tot adviezen over de meest ideale manier van huisvesten. In de tijd dat ik bedrijfsleider ben geweest, zo’n 34 jaar, hebben we het hele bedrijf vier keer van binnen totaal vernieuwd en twee keer uitgebreid met nieuwbouw.”

Trots

Trots is Broekman vooral op hoe de praktijk de resultaten van al het gedane onderzoek oppikte. “Ons doel was altijd praktische oplossingen zoeken voor problemen waar varkenshouders tegenaanlopen. Met technieken die met zo weinig mogelijk poespas het probleem bij de bron aanpakken, zodat de varkenshouder zijn resultaat kan verbeteren. Zo werd Sterksel echt een begrip in binnen- en buitenland.

Betrokkenheid

Er was ook een enorme betrokkenheid van alle medewerkers. Van iedereen! Ook bijvoorbeeld mijn vrouw; in de eerste jaren heeft zij altijd voor de was en het kantoor gezorgd. Sterksel is echt een stuk van mezelf geweest. We werkten bijvoorbeeld met Landvarkens en het is bekend dat die wat moeite kunnen hebben met werpen. Ik heb dus in de eerste tien jaar bijna alle biggen geboren zien worden”, lacht hij. “Voor mij is Sterksel echt mijn levenswerk.”

Jos Peerlings | onderzoeker van 1980-1985

‘Merk voor de varkenshouderij’

“Toen ik augustus 1980, vers van de HAS, als onderzoeker bij toen het Varkensproefbedrijf binnenstapte, was de varkenshouderij nog vrijwel nieuw voor mij. Door het werk tussen de varkens en Koos Broekman met zijn medewerkers als leermeesters, werd dat snel anders.

Volop in ontwikkeling

In de vijf jaar dat ik op het Varkensproefbedrijf werkte was de varkenshouderij volop in ontwikkeling. Ondanks de Interimwet van 1984 werd er nog flink gebouwd. ‘Sterksel’ speelde daarbij een grote rol. Alle nieuwigheden kwamen naar ons want een positief advies van het onafhankelijke Sterksel was een belangrijke aanbeveling. Talrijke groepen varkenshouders kwamen op excursie om het allemaal met eigen ogen te zien. Heel veel groepen heb ik rondgeleid

Jos Peerlings met zijn opvolgster Anita Hoofs.

waarbij Koos (geen taalwonder) de buitenlandse groepen aan mij overliet.

Eigen ogen

Nu terugkijkend is het onvoorstelbaar dat er toen nog amper computers waren en vrijwel alles met de vaste rekenmachine werd gedaan. Peter Kersten heeft zijn vingers blauw getikt. Stalkaarten vol stof en mest. Niks automatische

voersystemen, eindeloze stapels emmers met voer die werden afgewogen. We liepen voorop met het beoordelen van het gedrag van varkens. Niet met camera’s, nee gewoon met eigen ogen en turven maar. Douchen voor het naar huis gaan, nooit van gehoord.

Goud

De discussies in de kantine, veel over voetbal, en het chagrijn bij Koos wanneer PSV had verloren. Het gemopper als alles voor een nieuwe proef weer op zijn kop werd gezet. De spanning tussen goede bedrijfsresultaten halen en het uitvoeren van proeven. Het afvoeren van mest dat geld ging kosten. Maar ook het samen ertegenaan gaan voor ons Varkensproefbedrijf. Sterksel was een ‘merk’ voor de varkenshouderij. Ik had het voor geen goud willen missen.” 🐷

Bert Eilers en Henk Berkelaar zijn bezig met een stress test.

In de beginjaren werden de varkens handmatig gevoerd. Co Peek (op klompen) heeft heel wat emmers voer afgewogen.

1972

Zeugenkalender is ontwikkeld in verband met planning

Gerbert Oosterlaken | varkenshouder in Beers | De familie Oosterlaken is vanaf het begin bij Sterksel betrokken geweest.

'Ik wil varkens houden met het gezicht naar de samenleving'

"Mijn vader belde Koos Broekman al voor bouwadvies en we gingen regelmatig naar de Bouwersdagen die werden georganiseerd. Wat dat betreft was Sterksel echt een aanjager voor de varkenshouderij. Eerst in Nederland, maar eigenlijk voor de hele wereld.

Dat we in de wereld bekend staan als innovatief en competitief hebben we onder andere te danken aan het onderzoek dat er in Sterksel is uitgevoerd. Er werden gewoon goede proeven uitgezet en dat bracht vooruitgang. Want in Sterksel konden dingen worden geprobeerd en als het niet werkte, werd het weer afgebroken en werd er weer iets nieuws gedaan. Op een praktijkbedrijf lukt dat niet zomaar. Dat heeft voor een ontzettende vooruitgang gezorgd en veranderingen in de sector. Wie dat niet zag, die heeft niet heel goed opgelet.

Vooruit

Ik ben ook als belangenbehartiger werkzaam geweest voor eerst ZLTO en later LTO en had toen frequent contact met Mart Smolders. We keken heel nadrukkelijk naar de vraag wat hebben we aan onderzoek nodig. En je zag toen al een terugtrekkende overheid die

sectorbelangen veel minder belangrijk vond en meer ging kijken naar zaken als welzijn. Daar moesten we een modus in zien te vinden. Want als sector wilden we vooruit.

Zeker na de varkenspest in 1997 kreeg de varkenshouderij te maken met allerlei welzijnseisen door de overheid opgelegd. Groepshuisvesting was het credo. Maar ik kende ook ondernemers die recent een nieuwe stal hadden gezet, en die was zo opeens waardeloos geworden. Toen heeft er op Sterksel veel onderzoek naar welzijnsverbetering plaatsgevonden. Om zo toch proberen de sector te faciliteren en overeind te houden.

Waar het beter kan

Als ik naar mijn eigen bedrijf kijk, zijn we daar ook continu mee bezig. We kijken altijd waar het beter kan. Wij zijn als een van de eerste praktijkbedrijven met de Pro Dromi kraamhokken gestart. Op Sterksel was er veel inzet en tijd, er waren veel handjes om te helpen. Dat is op een praktijkbedrijf als het onze anders. De opzet is groter (120 kraamhokken in plaats van 7) en ook minder mensen beschikbaar. We hebben er dus heel hard aan moeten trekken om het te laten

slagen. En ook daar kregen we volop ondersteuning vanuit Sterksel. Anita Hoofs heeft daar een hele grote rol in gespeeld. Sterksel leverde dus niet alleen de gedachte, maar zorgde ook voor uitstekende nazorg om de overgang van proefbedrijf naar praktijkbedrijf te laten slagen.

En ook nu ben ik aan het bouwen. Ik heb de ambitie om over twee jaar mijn luchtwasser uit te kunnen zetten omdat we dan ammoniak en stofreductie dusdanig onder controle hebben dat dat niet meer hoeft. Misschien gaan we wel tot

Henk Berkelaar geeft handmatig water bij brijvoer aan de lange trog.

100% ammoniakreductie. Door dit probleem heel vroeg in de stal te tackelen. We hebben nu een dekstal omgebouwd en hebben subsidie aangevraagd om ook de rest te kunnen doen.

Afvinklijstjes

Dat zijn van die typische projecten waarbij ik het zo jammer vind dat we die niet meer op Sterksel kunnen uitproberen. Kijk, ik wil varkenshouder zijn met het gezicht naar de samenleving. En dat betekent dat we emissie moeten beperken. Maar door alle milieuvergunningen en ambtelijke afvinklijstjes waar je aan moet voldoen is dat best lastig. Want bij één rood vinkje houdt het al op, dan krijg je drie maanden om dat betreffende detail aan te passen, maar dat is totaal bedacht achter een bureau door mensen die weinig weten van de praktijk.

Koos Broekman en Theo Linders beoordelen de knieën van een big op beschadegingen in het kader van een onderzoek naar de vloeruitvoering in het kraamhok.

Betrouwbare partner

Het is dus zo belangrijk dat er ook bedrijven blijven bestaan waarop toekomstige ontwikkelingen kunnen worden getest. Ontwikkelingen waar de hele sector baat bij heeft. Die kun je als ondernemer niet alleen dragen, daar heb je betrouwbare partners bij nodig. Sterksel was zo'n partner en ik vind het daarom ook ongeloflijk jammer dat dat verdwijnt. Het komt in deze vorm ook niet meer terug. Dat is de realiteit. Vandaaruit moeten we dus op zoek naar andere wegen en samenwerkingen. Want we moeten stappen voorwaarts blijven zetten waarbij iedereen z'n verantwoordelijkheid neemt voor een stuk vernieuwing. Want alleen zo kunnen we een sterke varkenshouderij in Nederland behouden." 🐷

Centrale gangen

Centrale gangen zijn in de varkenshouderij heel normaal. Indirecte luchtinlaat, kans om lucht op te warmen, voor vervoer en overzicht. Volop voordelen. De centrale gang ontstond bij toeval toen bij de bouw van Sterksel gangen langs de stallen werden gemaakt om bezoekers droog naar binnen te laten kijken. Alle andere voordelen werden snel ontdekt. Het principe vond daarna breed toepassing over de hele wereld.

2,50

gulden kostte
het eerste
proefverslag

21 augustus 1973

Publicatie eerste proefverslag 'De bruikbaarheid van Deense kraamopfokhokken en kraamhokken voor aangebonden zeugen'

1975

Onderzoek naar beperkt of onbeperkt voeren van vleesvarkens

Aangebonden zeug in het kraamhok, 1986.

Het tweede decennium

1981 - 1991

De uitbreidingen en ontwikkelingen volgen elkaar de volgende tien jaar snel op. Vooral op het gebied van huisvesting, klimaatbeheersing en voeding doet Sterksel veel onderzoek. Het betekent wel dat er altijd wel ergens een afdeling werd ver- of gebouwd. Zo worden nieuwe technieken toegepast om daarmee vooruitlopend op de praktijk gegevens te verzamelen over de technische en economische haalbaarheid.

In de beginperiode waakt de proevencommissie en het bestuur over de onderzoeken die worden uitgevoerd. In de proevencommissie zitten verschillende varkenshouders en een dierenarts die het geheel begeleidt. De commissie ziet toe op de opzet, bespreekt resultaten en kan voor aanpassingen zorgen. De komst van het Proefstation voor de Varkenshouderij in Rosmalen in 1986 zorgt ervoor dat het onderzoeksprogramma een landelijk karakter krijgt.

Eind jaren 80 is er een grondige renovatie van het bedrijf nodig waarvoor verschillende financiers zo'n 860.000 gulden bijeenbrengen. Op 14 september 1989 vindt er een officiële heropening plaats door minister Gerrit Braks van

Landbouw en Visserij. Hierbij zijn circa 250 genodigden aanwezig.

Ook de varkenshouders weten de weg naar Sterksel te vinden. Er worden veel open dagen georganiseerd. Waaronder meer dan 150 speciale Bouwersdagen, dagen waarop nieuwbouw centraal staat. Halverwege de jaren 80 trekt een open dag gemiddeld zo'n 7.000 bezoekers. In 1989 is dat aantal ruim verdubbeld, want na de heropening komen er zo'n 15.000 bezoekers kijken naar het vernieuwde proefbedrijf. Ook zijn er voor het eerst speciale open dagen voor burgers. Waar circa 2.000 bezoekers per dag op afkomen.

Anita Hoofs | onderzoekster in dienst sinds november 1985

'De varkens op Sterksel hebben mij veel geleerd'

"Op Sterksel was ik de eerste vrouw. Voor de mannen was dat best even wennen. En ook heel wat bezoekers dachten in die tijd dat ik de koffiejuffrouw was, pas later kregen ze door dat ik de excursie begeleidde. Ik heb dan ook heel wat stropdassen en sigaren mee naar huis genomen als bedankje.

Teamspirit

Maar ik heb er een geweldige tijd gehad. Er heerste zo'n teamspirit. Ik weet nog goed voor de heropening van Braks. We hadden toen bedacht dat we het hele bedrijf gingen coaten. Daarmee zouden

Anita Hoofs: "Ik heb een geweldige tijd op Sterksel gehad."

1983

Computergestuurde brijvoerinstallatie + waterdoseercomputer. Ook wordt er een zelfvoedersysteem ontwikkeld voor kraamstallen.

de stallen makkelijker en sneller te reinigen zijn en het oog wil tenslotte ook wat. Zo’n drie maanden van tevoren zijn we daarmee begonnen. Maar het was een werk. Met het hele team hebben we er de schouders onder gezet, elke avond en in de week-enden stonden we te coaten. We hadden de coating overal zitten, tot in onze haren aan toe. We hebben vreselijk gelachen. ’s Nachts om half 4, de dag voor de heropening waren we klaar. Alles lag er piekfijn bij, en ik was in die drie maanden 10 kilo kwijt geraakt.

Feestjes

Trots ben ik op alle innovatie-projecten die we samen met de varkenshouders en het bedrijfsleven hebben gedaan. En de feestjes die we samen hebben gevierd als iets succesvol was afgerond. Ik vind dat heel belangrijk. Mijn drijfveer is dat ik elke dag met een lach op m’n gezicht naar bed kan gaan. Ik zal de varkens hier, die ik toch een beetje als mijn varkens heb beschouwd, nog het meeste missen. Dat ik ze elke dag even kon bekijken. Want daar kan ik zo van genieten. Gewoon naar de dieren kijken. Dat brengt me weer op ideeën. De varkens op Sterksel hebben me veel geleerd.” 🐷

Carola van der Peet - Schwering loopt over de rode loper van de kraamstalpremiere van het netwerk 'Wat liggen ze er mooi bij.'

Carola van der Peet - Schwering | varkensonderzoekster
'Hèt vervettingsonderzoek heeft enorme impact gehad'

"Ik kwam als net afgestudeerde op 1 februari 1985 in dienst van het Proefstation voor de Varkenshouderij in oprichting. Eigenlijk om de achterstand in proefverslagen weg te werken. Toen die klus geklaard was, wilde ik graag blijven. Sindsdien heb ik aan heel veel onderzoeken meegewerkt.

Een die me nog levendig bijstaat, is P1.34. Het enige onderzoek waarvan ik het nummer gewoon uit m’n hoofd ken. Hij staat hier ook thuis in de kast. Ik deed dit onderzoek

samen met Jan Huiskes. In het kort heette het: Hèt vervettingsonderzoek. Het werd opgezet naar aanleiding van klachten van de slachterij dat er veel dieren met te vette buiken, te veel vet op de ribben, aan de slachthaak kwamen. En we wilden weten hoe dat kwam. Waar ontstaat die vervetting, op welke leeftijd en hoe? De uitkomsten hebben een hele grote impact gehad.

Excursies

Er was enorme belangstelling

Geert van der Peet is altijd enorm betrokken geweest bij het binnenhalen van verschillend onderzoek voor VIC Sterksel.

vanuit de sector, nationaal, maar ook internationaal. We hebben er dus heel veel lezingen over gegeven. Bij studieclubs en dergelijke, maar ook op Sterksel zijn er veel excursies over georganiseerd. Die excursies leiden ook wel eens tot hilarische momenten. Jaren geleden had ik een excursie van Spaanse varkenshouders. Ze hadden een tolk bij zich die mijn Nederlandse toelichting vertaalde in het Spaans. Tijdens de rondleiding in de stal zei ik op een gegeven moment: "Hier wordt de beer gehuisvest." De tolk keek me met heel verbaasde en verschrikte ogen aan en zei: "Een beer?" Na mijn uitleg dat een beer een mannelijk varken is en dat we geen 'echte' beer hadden, was ze gerust gesteld en ging verder met tolken." 🐷

Stalinrichters Peter Maas en Tonny Nooyen

Peter Maas van Inter Continental BV, samengewerkt vanaf 1984 tot heden.

"We hebben legio producten en testen naar Sterksel gebracht mede door onze reizen naar het buitenland met Koos. Voor Inter Continental was de belangrijkste ontwikkeling; het rioleringssysteem voor de afvoer van mest onder het motto 'de mest moet de stal uit'. Daarna volgde een oplossing voor verlaging van de ammoniakemissie door middel van schuine putwanden met als sluitstuk in het jaar 2000 de in Sterksel gebouwde MTC stal.

De aanleg van het rioleringssysteem voor de nieuwe vleesvarkensstal.

Hiervoor ontvingen we de VIV Europe Gold Award. Later volgden de mestpan voor de kraamstal met een verlaging van de ammoniak emissie met 65%, verhoogde biggenopbrengst etc. Bij verdere ontwikkeling volgt de gekoelde mestpan met een ammoniak emissie verlaging van 85% om zo ook aan de wet te kunnen voldoen.

Sterksel was voor ons de enige mogelijkheid om dit alles wetenschappelijk getest te krijgen. De toekomst zonder Sterksel zal een rem zijn op nieuwe ontwikkelingen. En de impact van vernieuwing zal niet meer zo groot meer zijn als in de periode 1984 - 2010, mede te danken aan de inkrimping van de veehouderij in Nederland en de ontwikkelingen door buitenlandse bedrijven. Mede door internet zijn ook de afstanden eigenlijk verdwenen en is alle informatie met een druk op de knop binnen te halen."

Tonny Nooyen van Nooyen Group, samengewerkt vanaf de jaren 70.

"Nooyen als varkenshouder maar ook als varkensroosterfabrikant heeft snel de weg naar Sterksel gevonden, de lage drempel en de Brabantse vriendelijkheid droegen daaraan bij. De persoonlijke klik met de mensen van Sterksel heeft

1984
Introductie van kunststof-roosters in de stal

1984
Eerste acht grondbuizen in de grond voor koeling en opwarming binnenkomende ventilatielucht

1984
Proeven beperkte voeding, brijvoeding 2, 3 of 4x daags

De Profibox, poliklinisch kraamhok: alles optimaal voor de pas geboren biggen waarbij de zeug niet op de biggen kan gaan liggen omdat het biggennest zakt, zodra de zeug gaat staan.

regelmatig bijgedragen aan serieuze discussies over innovaties en heeft zijn vruchten afgeworpen op de hokvormen, welzijn, ventilatie, milieu en het groen label maken van stalsystemen.

Een anekdote; Sterksel wilde uitproberen welke hok layout uiteindelijk het maximale comfort voor de zeug en biggen in het

kraamhok mogelijk maakte. Een proef met een buitenlands concept werd opgezet: 'de Profibox' een systeem waarbij de zeug op en neer gaat tijdens het opstaan en gaan liggen waardoor de biggen niet meer doodgedrukt kunnen worden, strobedding en verwarmde biggennesten voor nog meer welzijn en comfort. Nooyen heeft dit basisconcept in samen-

werking met Sterksel verder uitgewerkt en gecommmercialiseerd om toe te passen in de gangbare varkenshouderij. De spin off heeft inmiddels geresulteerd in vele tienduizenden verkochte 'Balance' kraamhokken wereldwijd met als gevolg vele miljoenen minder doodgedrukte biggen. Over welzijn gesproken!" 🐷

Groepshuisvesting bij kraamzeugen was in de jaren 90 al een issue. Toen was techniek leidend, inmiddels wordt er meer vanuit de behoeftes van het dier en dierenwelzijn ontworpen.

Cox Bouwbedrijf BV was de vaste aannemer van Sterksel. Ze hebben alle afdelingen meerdere malen verbouwd, soms was het cement nog niet eens droog of dan moest er alweer iets veranderd worden. Op de foto Piet Cox.

Jan Voermans | adjunct directeur bij het Proefstation voor de Varkenshouderij

'Sterksel was altijd innovatief'

"Als secretaris maakte ik de bijeenkomsten van de Algemene Vergadering (AV) en van het Dagelijkse Bestuur (DB) mee. Dat DB bestond toen uit Walter van Hoof (voorzitter van de Brabantse Bond van Varkenshouders) en Frans Vrenken (latere voorzitter van de Limburgse Bond van Varkenshouders). Bij al deze vergaderingen was bedrijfsleider Koos Broekman nadrukkelijk aanwezig. Centrale thema's waren steeds de actuele vragen uit de praktijk, de onderzoeksprojecten, de daarbij behorende stalaanpassingen en het financieringsplaatje. De begrotingen werden vanaf 1985 door het

bestuur van het Proefstation voor de Varkenshouderij beoordeeld en na goedkeuring voor financiering aangeboden bij het Productschap Vee en Vlees (PVV).

Diepstrooiselstal

Een voorbeeld van creatief onderzoek is de diepstrooiselstal. Vanuit Azië kwam bericht dat ammoniak fors gereduceerd en het welzijn van varkens verbeterd kan worden wanneer ze worden gehouden op een dik pakket zaagsel. Dat pakket moet regelmatig worden omgezet om het homogeen te maken. Sterksel was bereid om deze methode te onderzoeken en

bouwde daarvoor een nieuwe vleesvarkensstal. Deze methode bracht helaas niet het beoogde resultaat. Sterksel heeft die stal daarna omgebouwd tot een stal waar de inkomende lucht werd gefilterd, zodat er geen ziektekiemen van buiten naar binnen konden dringen. Daar werden zeugen, biggen en vleesvarkens in gehouden. Een heel ander onderzoeksthema maar met hetzelfde rompgebouw.

Gesloten bedrijf

Vanuit de sector en de veterinaire wereld kwam het geluid dat een gesloten varkensbedrijf het beste

Koploper in productiviteit

In 1985 hoorde Sterksel bij de koplopers van de hoogst productieve zeugenbedrijven in Nederland met 16,8 biggen per zeug per jaar. Eind jaren 80 werd er in het bestuur afgesproken dat Sterksel moest gaan streven naar een verdere verbetering van dit aantal. Er werd een doel gesteld, waarvan iedereen beseftte dat dit heel ambitieus was: 25 biggen per zeug per jaar. De huidige cijfers tonen echter royaal 30 biggen per zeug per jaar.

1985

Verlaging fosforgehalte in varkensvoer

1987

Rioleringssysteem, mestspoelen

bedrijfstype was voor goede diergezondheid. Sterksel had in verhouding meer zeugen dan vleesvarkens. Ik heb toen in het bestuur gepleit om het bedrijf gesloten te maken door minder zeugen en meer vleesvarkens te gaan houden. Tegen minder zeugen bestond wel weerstand, niet tegen meer vleesvarkens. Uiteindelijk zijn het 300 zeugen en 2.500 vleesvarkens geworden.

Tot 2001 ben ik op deze manier intensief betrokken geweest bij Sterksel. De sfeer was altijd prima en de uitdaging groot. Later is Sterksel Varkensinnovatiecentrum Sterksel (VIC Sterksel) gaan heten, maar dat is het eigenlijk altijd geweest vanaf de oprichting in 1970.” 🐷

Martin Houben | varkenshouder te IJsselsteyn

‘Sterksel maakte duidelijk wat wel en wat niet kon’

“Sinds 1985 ben ik ondernemer en ik kan volmondig zeggen dat ik in het begin heel veel gehad heb aan het onderzoek dat op Sterksel gedaan is. Vooral onderzoek naar welzijn is me goed bijgebleven. Op Sterksel werden bepaalde gedachten gestaafd aan de praktijk. Eigenlijk werd daardoor duidelijk wat wel kon en wat niet. Zo kon ik mijn management verbeteren en goede beslissingen nemen, over hoe we gingen bouwen en hoe de stal moest worden ingericht bijvoorbeeld. Ook Biogas-onderzoek

en voedingsonderzoek gaf me veel inzichten. En de bijeenkomsten waar je contacten had met andere varkenshouders en de onderzoekers, je kreeg er de informatie op het snijvlak van onderzoek en praktijk. Tegenwoordig hebben we zelf veel meer meetinstrumenten op het bedrijf, maar toen ik startte, was dat er niet.

Onafhankelijke locatie nodig

Het is erg jammer dat een onafhankelijke locatie nu gaat sluiten, want je hebt toch dat soort locaties

nodig om grenzen te verleggen. Nu haal ik m’n informatie uit mijn eigen bedrijf, omdat we zelf nu ook meer data verzamelen, of ik shop ‘es wat in het buitenland of bij commerciële bedrijven. De wereld is groter geworden. Maar dat is toch anders. Er zullen ook altijd vraagtekens blijven, of weer nieuwe komen. Daar maak ik me geen zorgen over.

Maar dat het algemene onderzoek nu wegvalt dat is zoals gezegd wel jammer. We hebben geen onafhankelijke onderzoekspraktijk meer die uitsluitsel kan geven over wat wel of niet kan. Gevolg is, en dat zie je nu ook, dat er vaker discussies feller oplaaien met bijvoorbeeld overheden en ngo’s. Welles/nietes is minder gebaseerd op feiten, meer op basis van gevoel.” 🐷

Heropening door Braks

De heropening door minister van Landbouw, Gerrit Braks op 14 september 1989 werd de dag van te voren nog gecancelld; in plaats van de minister zou de directeur generaal (DG) van LNV komen. Bedrijfsleider Koos Broekman nam hier echter geen genoegen mee. En zei dat de DG niet hoefde te komen, ze zouden zelf wel wat regelen. Omdat Broekman de broer van Braks goed kende, schakelde hij die in. Wat bleek de reden voor de afzegging? Op dezelfde dag als de opening, stond de beëdiging van de ministers bij koningin Beatrix gepland. Eind van het liedje: Braks (in jaquet) opende ‘s ochtends het vernieuwde VIC Sterksel en ‘s middags stond hij bij de koningin.

Personeel van het varkensproefbedrijf: van links naar rechts staand: Marc Duijf, Anita Hoofs, Pieter van Santvoort, Peter Kersten, Jan Maas, Koos Broekman. Zittend van links naar rechts: Richard Kusters, Peter Verhees, Henk Polman, Twan vd Moosdijk.

4

verschillende kleuren kende het logo van de proefverslagen; elke locatie had een eigen kleur. Dat van Sterksel was rood, Raalte was groen, Rosmalen was blauw en bij gezamenlijk onderzoek kleurde het logo paars.

Bezoekers in de rij om de stallen van binnen te kunnen bekijken tijdens de open dagen.

15.000

bezoekers trokken de verschillende open dagen tijdens de heropening van 18 t/m 22 september 1989.

1988

Biggen in grote groepen

14 september 1989

Heropening door minister van Landbouw Gerrit Braks

Biggenbungalow met een verschuifbaar dak. Als er stagiaires kwamen, werd ze gevraagd om de biggen in het hok te checken. Als ze vervolgens in het hok gekropen waren, werd het dak opengeschoven met de vraag: En lukt het? Tot grote hilariteit van de medewerkers.

Het derde decennium

1991 - 2001

De schaalvergroting in de Nederlandse varkenshouderij zet steeds sterker door. Dat roept ook nieuwe onderzoeksvragen op. Vragen vanuit het bedrijfsleven, maar ook vragen vanuit (overheids)beleid. Mede daardoor worden ook onderzoeken gedaan waarbij er breder gekeken wordt naar bijvoorbeeld milieu, dierenwelzijn en duurzaamheid. Zo zijn er, mede omdat er financiering gevonden wordt vanuit het Financieringsoverleg Mest en Ammoniak (FoMA), allerlei proeven uitgevoerd die te maken hebben met mest en het be- of verwerken ervan.

Er worden op Sterksel zo'n 25 nieuwe stal-systemen met lage emissies ontwikkeld en getest, waarbij de mest niet meer in de stal maar in silo's buiten de stal wordt opgeslagen. Economisch aantrekkelijke emissie-arme stallen (Groen Label) zijn door Sterksel ontwikkeld, gebouwd en gemeten. Sprekende voorbeelden zijn ook: mest-waterkanalen met frequente mestafvoer en schuine wanden bij vleesvarkens en mestpannen bij kraamzeugen.

Ook gezondheid van het dier wordt een steeds belangrijker terrein voor onderzoek. Ingegeven door de varkenspest in 1997 komt er veel aandacht voor hygiëne en interne- en externe bedrijfshygiëne. Hoe kan die het beste geborgd op het erf met de ontwikkeling van een schone en vuile weg, maar ook in de sector? Hoe lopen

de dierstromen en waar kunnen die, in geval van ziekte, onderbroken worden? In deze periode wordt ook de Air Pathogen Free (APF)-stal gebouwd; een biggen- en vleesvarkensstal met luchtfilters en overdruk-ventilatiesysteem. Deze stal is gebouwd voor vergelijkend onderzoek tussen varkens met een verschillende ziektevrij-status en om gevrijwaard van ziektes te blijven. In deze onderzoeksprogramma's zijn ook Raalte en Rosmalen betrokken en wordt samengewerkt met de Gezondheidsdiensten (Gezondheidsdienst Boxtel bestond nog tot juli 2001) en ID-DLO (Instituut voor Dierhouderij en Diergezondheid, ontstaan in 1994 uit een fusie van vier onderzoeksinstituten en voorloper van het huidige Wageningen Livestock Research).

Nico Verdoes | onderzoeker vanaf 1986 betrokken

'Sterksel was een proeftuin waar we samen leerden'

"Toen ik in 1989 naar het Proefstation voor de Varkenshouderij in Rosmalen ging als onderzoeker emissiearme systemen, werd de relatie met Sterksel hechter. We hebben wat afdelingen verbouwd in Sterksel om allerlei emissiearme systeem uit te testen: schuine wanden in kelders, smalle mestkanalen, rioleringen, andere hokvormen, andere methode van mestafvoer, mestspoelen, mestpannen etc. En steeds wist Koos Broekman het zo te regelen dat de

Nico Verdoes tijdens een van de vele presentaties die hij heeft gegeven.

1993
Rapportage biggenblazer-onderzoek

verbouw uitgevoerd werd en ook nog eens voor weinig geld. Dat onderzoek is duidelijk breed geïmplementeerd in de praktijk, zie maar de lijst met nu toegestane emissiearme systemen in de varkenshouderij.

Gouden tijden

In de periode 2005 tot 2015 (opheffing productschappen) was ik accountmanager van de Product-

schappen voor Vee en Vlees. Er waren vier klankbordgroepen gevormd om het lopende onderzoek te begeleiden door (bestuurlijke) varkenshouders en om nieuw onderzoek te formuleren, te begroten en op te starten. Dat waren gouden tijden voor Sterksel. We hebben daar wat vergaderd, maar daardoor kreeg wel de sector varkenshouderij onderzoek waar het op zat te wachten.

Mest

Het onderzoek verschoof meer richting uitmestsystemen (zoals de Starplus stal), mestverwerken, mestvergisten, mestscheiden. Een behoorlijke bijdrage is geleverd aan het mestplein en de mestloods. Omdat ik inmiddels kind aan huis was, werd ik ook ingeschakeld bij open dagen, het ontvangen van

excursies, geven van lezingen, brainstorm met bedrijfsleven, ja zelfs bij het personeelbeleid.

Schakel

Waarom was het VIC zo belangrijk? Het was de schakel tussen wetenschap en praktijk. Geen lab-onderzoek, geen fundamenteel wetenschappelijk onderzoek, maar echt praktijkgericht onderzoek. Goede ideeën en innovaties werden uitgeprobeerd en dat alles ten bate van de sector varkenshouderij. Op Sterksel kon het allemaal. Bijzonder was altijd de binding met het bedrijfsleven, de belangenbehartigers in de sector, maar ook de toeleverende en afnemende bedrijven. Sterksel was gewoon een proeftuin, waar we met elkaar leerden en innoveerden.” 🐷

zoeken op een goed kwaliteitsniveau uit te voeren.

Mooiste onderzoeken

De mooiste onderzoeken op Sterksel waren voor mij de proeven om pleuritis en streptokokken infecties terug te brengen naar lage niveaus. Maar ook de onderzoeken naar de duurzaamheid van zeugen en de optimale inzet van vervangingsgelten mede in samenwerking met Topigs heb ik als zeer nuttig ervaren.

De bedrijfsleiders van Sterksel konden altijd hun stempel op het bedrijf zetten, de een meer in de ontwikkeling van de varkenshouderij, de ander meer op het

klaarmaken voor de toekomst, ik denk dan aan Koos Broekman en Mart Smolders.

Forse aderlating

Bijna op haar 50e verjaardag gaat VIC Sterksel stoppen. Men zegt dat het tijd is om het bedrijf te beëindigen. Natuurlijk er zijn veel zaken in het bedrijf verouderd en voor de toekomst zou er flink geïnvesteerd moeten worden. Toch denk ik dat een onafhankelijk instituut, dat onderzoek naar de varkenshouderij doet, heel belangrijk is en als hier geen invulling voor komt, zal dit voor de varkenshouderij in Nederland en haar positie in de wereld een forse aderlating zijn.

4

ministers van Landbouw hebben VIC Sterksel in de loop der jaren bezocht: Pierre Lardinois, Gerrit Braks, Jozias van Aartsen en Cees Veerman.

Als afsluiter wil ik de varkenshouderij en het varkensonderzoek veel succes wensen in de toekomst en voor mijzelf wil ik zeggen “Sterksel bedankt dat ik al die tijd jullie dierenarts mocht zijn!” 🐷

Van links naar rechts: Barry Noordman, Mareille Noordman, Jan Maas, Meggie Voermans, Koos Boekman, Danielle vd Loo, Antoon van Zeeland, Piet van der Weyst, Peter Kersten, John Pluk, Anita Hoofs, Henk Polman.

Rudolf Raymakers dierenarts | vanaf 1991 tot aan zijn pensionering in 2020 betrokken

'Altijd met veel plezier gewerkt voor Sterksel'

“Het Veterinair Centrum Someren is van meet af de dierenartsenpraktijk geweest van het Varkensproefbedrijf en later van VIC Sterksel. Als praktiserend dierenarts was het mijn taak de gezondheidszorg op Sterksel vorm te geven en mee te denken met de uitvoering en

initiëring van proeven en onderzoeken.

Onze praktijk zag Sterksel altijd als een mooi uithangbord van de varkenshouderij en het praktijkonderzoek. De Nederlandse varkenshouderij heeft mede dankzij

de innovatieve kracht van Sterksel haar bijzondere positie in de varkensproductieketen verworven. Als praktiserend dierenarts van Sterksel zag ik tijdens mijn bedrijfsbezoeken dat de kwaliteit van het onderzoek goed was, altijd was er een enorme inzet om de onder-

1995
Bouw Air Pathogeen Free stal

1997
Varkenspest, door fokverbod gedurende enkele maanden alleen gaste zeugen op het proefbedrijf

2000
Sterksel stapt over naar het 3-weken systeem bij de zeugen. Dit was nodig ten behoeve van de proef Fasenvoeding bij zeugen en is daarna altijd zo gebleven.

Wim Aarts | assistent bedrijfsleider

‘Het was mijn tweede thuis’

“Op 1 september 1999 kwam ik in dienst. Net voor de milleniumwisseling. Via via hoorde ik dat ze iemand bij Sterksel zochten. Dat leek me wel wat. Ik had thuis een varkensbedrijf, maar was net met m’n zeugen gestopt. Ik had alleen nog vleesvarkens. Tot eind vorig jaar heb ik die er nog naast gehad. Ik begon als diervorzorger, maar daar kwam van alles bij: begeleiden van de bouw, meedenken met proeven, onderhoud. En natuurlijk het werk tussen de varkens. Die afwisseling, dat je ’s ochtends niet precies weet wat je gaat doen, dat vond ik supermooi.

Samen veel bereikt

Ik ben er best trots op dat we met relatief weinig middelen, toch zoveel hebben gedaan en bereikt. Met opendagen, dat alles piekfijn voor mekaar was. Maar ook met de proeven. Iets nieuws uitdokteren, als iets niet werkt, het toch zo maken dat het wel werkt. Praktische oplossingen vinden. Dat soort dingen. En met het hele team samenwerken. Hier gold $1 + 1 = 3$. Ja dat vond ik mooi. Maar er zijn ook nare dingen gebeurd. De zwartste bladzijde is een persoonlijk ongeluk. Ik stond in de vleesvarkensstal en zag opeens brandweer en ziekenwagen voorbij komen. Dat zal ik echt nooit vergeten. Dat vond ik heel erg.

Hagelstorm

En een andere herinnering die ik nooit zal vergeten: die hagelstorm van een paar jaar terug. Ik woon 15 km verderop en bij mij was de stoep nauwelijks nat. Ik kreeg een telefoontje van een collega, of ik wilde komen. Ik vroeg nog, is dat

nodig? Maar onderweg zag ik het. Het was een chaos. Op Sterksel ook. Het vonkte en knetterde nog van alle kanten. Overal stond water, het dak was een grote gatenkaas. Dus ja, dat blijft me altijd bij. Ik ga het hier wel missen. Het was mijn tweede thuis, ik kan hier blindelings m’n weg vinden. Ik heb hier altijd gewerkt alsof het voor m’n eigen was. Wat ik straks ga doen nadat ik hier de boel op slot heb gedaan? Ik weet het nog niet. Ik hoop dat er iets moois voorbij komt, het liefst zoiets als hier.”

De verjaardagen van alle personeelsleden die 50 werden, werd grootst gevierd zoals hier bij Wim Aarts.

Marcus Arden | journalist van Top Agrar

‘Een onvergelijkbare denktank’

“De Nederlandse varkenshouders behoren zonder twijfel al decennia tot de wereldtop. Veel bedrijfsleiders onderscheiden zich door goede prestaties, een enorme werkefficiëntie en zijn niet bang voor nieuwe uitdagingen. De Nederlandse biggenproducenten en vleesvarkenshouders zagen als eerste hun kansen na de opening van de grens in Duitsland, ze bouwden in de nieuw toegankelijke deelstaten

in het Oosten grote zeugen- en vleesvarkensbedrijven op. Een waar toonbeeld van Nederlandse pioniersgeest.

Professioneel advies

Dit werd mede mogelijk omdat men zeer efficiënt en zeer professioneel advies bij de hand had en heeft. Daaronder viel decennialang ook VIC Sterksel. In de meer dan twintig jaar dat ik werk, ben ik

altijd met veel plezier naar Sterksel gegaan en heb ik Anita Hoofs en haar collega’s laten uitleggen wat de Nederlandse ‘varkensonderzoekers’ weer hebben bedacht. Ik ging niet één keer met lege handen naar huis. Steeds weer kon ik nieuws uit Nederland melden aan de Duitse lezers van Top Agrar. Sterksel was een onvergelijkbare denktank.” 🐷

Door het installeren van een biggenblazer die tocht creëert onder de zeug wanneer de zeug gaat staan, gaan de biggen elders in het hok liggen. Zo verminderde de uitval door doodliggen van de zeug met 2%.

Nieuwe vleesvarkensstal gebouwd in 2000. De stal kreeg 12 afdelingen voor 144 vleesvarkens per afdeling. Een veel gehoorde opmerking van varkenshouders was: “Een verrekke mooi stalletje, alleen op de verkeerde plaats.” De goede plek was natuurlijk hun eigen bedrijf. Er werd onderzoek naar 40 of 60% dichte vloer in vleesvarkenshokken gedaan. Dankzij dit onderzoek werd niet 60% wettelijk vereist maar 40%.

2000

Onderzoek koppelgrootte vleesvarkens

2000

Onderzoek vloerkoeling vleesvarkens

Deze foto van de 'lachende' zeug is de hele wereld overgegaan. De zeug kraamt in een vrijloopkraamhok.

Het vierde decennium

2001 - 2011

In 2003 staat er in Sterksel een modern bedrijf met bezoekerscentrum en een goed gevulde orderportefeuille. Aan het eind van dat jaar wordt Koos Broekman 60 jaar, een leeftijd waarvan hij zelf altijd heeft gezegd dat dit een mooie leeftijd was om met pensioen te gaan. Dat deed hij dan ook. Mart Smolders neemt het stokje over.

Met de komst van Smolders wordt nog nadrukkelijker naar gezondheid en dierenwelzijn gekeken, waar voorheen meer de nadruk lag op stalinrichting. De maatschappij kijkt steeds kritischer mee over de schouder van de varkensboer. Antibiotica-reductie wordt een (blijvend) thema. En waar voorheen innovatie met open armen werd ontvangen, wordt er nu soms ook terughoudend gereageerd. Er komt veel op de varkenshouderij af en de vanuit onderzoek bewezen innovaties en nieuwe systemen kosten geld om te implementeren. En deze kosten moeten wel opgebracht worden.

Een kenmerk van deze periode is ook de gescheiden onderzoekprogrammering door overheid en bedrijfsleven. Waar de overheid zich vooral richt op dierenwelzijn en maatschappelijke onderzoekthema's; richt het bedrijfsleven zich met name op de vragen van de varkenshouders. Nadeel hiervan is dat de onderzoekresultaten van de overheid niet automatisch de weg naar de praktijk vinden. Maar als bijvoorbeeld een belangrijke buiten-

landse afnemer zoals Tesco aangeeft alleen nog vlees te willen verkopen van zeugen die in groepshuisvesting gehouden worden, dan heeft de Nederlandse varkenshouderij opeens een belangrijke voorsprong. Want dit systeem is op Sterksel doorontwikkeld en praktijkrijp gemaakt. Dit is de stap naar het vijfde decennium met toenemende gezamenlijke onderzoek-programmering door overheid en bedrijfsleven.

Bovenaanzicht van de biogasinstallatie.

2004
Plaatsen van het varkensbeeld

2009
Sterksel stapt over naar het houden van beren in plaats van borgen.

Mart Smolders | bedrijfsleider van eind 2003 tot 1 april 2012

‘Gesprek voeren op basis van inhoud’

“VIC Sterksel was zeer belangrijk omdat het DE schakel was tussen de varkenshouderij, overheid en maatschappelijke organisaties. Hier werd het gesprek nog echt gevoerd op basis van inhoud zonder emotie. Hierdoor kwamen partijen ook bij elkaar en werden er onderbouwde conclusies

getrokken. Daarnaast kon het bedrijfsleven zich hier bewijzen en laten zien. Dit gaf veel reuring, inspiratie en innovatie. Omdat VIC Sterksel gericht was op de gangbare varkenshouderij werden er ook de onderzoeken gedaan die de varkenshouder werkelijk ondersteunden. Want vanwege het innovatieve karakter van het bedrijf waren hier onderzoeken mogelijk met risico. Dat maakte de uitkomsten creatief en baanbrekend.

Veelzijdige tijd

Ik kijk terug op een erg veelzijdige en leerzame tijd. Er was veel vrijheid als ondernemer, varkenshouder, netwerker, boer, entertainer, innovator. Vooral vanwege mijn jonge leeftijd was dit zeer waardevol. Ik kon dingen ontdekken en ik heb er een erg groot en waardevol netwerk aan overgehouden. Hiervan heb ik tot de dag van vandaag nog plezier. Ook het ondernemende en leidinggeven aan een geweldig team heeft mij enorm veel gebracht. Het team was creatief, positief en ondernemend en er was altijd wat te doen. Dat maakte het een hectische tijd, maar ook leuk waardoor de tijd voorbij is gevlogen.

Sterkselse manier

Een leuke anekdote die ook het ondernemende onderstreepte, was het moment dat de Raad van Bestuur van Wageningen University & Research op bezoek kwam. Op een gegeven liepen we door een nieuwe stal in aanbouw. Een van de bestuursleden vroeg zich af of deze de investeringsaanvraag had gezien. Deze was echter nog niet bij hem geweest! In ‘Sterksel’ hadden we dit al op onze ‘Sterkselse manier’ geregeld met hulp van een goed team en het welwillende bedrijfsleven. De aanvraag kwam eraan!”

Bert van den Berg | Programmamanager veehouderij | Dierenbescherming

‘Sterksel bron van informatie en inspiratie’

“Het verbeteren van het dierenwelzijn vergt onderzoek van fundamentele aard, maar ook praktisch onderzoek op basis waarvan veehouders informatie kunnen krijgen over hoe onderzoeksresultaten technisch en economisch op hun eigen bedrijf in te passen. Lange tijd zagen we als Dierenbescherming het varkenspraktijkonderzoek in Raalte als de plaats waar onderzoek gedaan werd voor de ons zeer sympathieke scharrel- en biologische varkenshouderij. Op het varkensproefbedrijf in Sterksel werd in onze ogen vooral gewerkt aan het nog verder optimaliseren van de intensieve varkenshouderij en het inpassen van door de overheid verplicht opgelegde veranderingen zoals de invoering van groepshuisvesting van zeugen.

Structurele veranderingen

Voor na de sluiting van het praktijkonderzoeksbedrijf in Raalte ging Sterksel zich meer richten op het beproeven van structurele veranderingen in de varkenshouderij, niet alleen als de overheid dat verlangde, maar ook omdat hier vanuit de markt en de varkenshouders vraag naar was (en is). Absoluut hoogtepunt is wat mij betreft het Pro Dromi-project, waarin een groep varkenshouders en stalinrichters onder de beziehlende leiding van de meest enthousiaste en inspirerende varkensonderzoeker die ik ken, Anita Hoofs, met vrijloopkraamhokken en allerlei ‘Easys’ ter verbetering in het kraamhok experimenteerde. Op een feestelijke voortgangsbijeenkomst van dit project wist Anita zelfs een zaal vol knoestige varkenshouders te bewegen uit volle borst het ‘Pro Dromi-lied’ te zingen.

Zeug met haar neus in het nest van haar biggen, de foto die bij Bert aan de muur hangt.

siaste en inspirerende varkensonderzoeker die ik ken, Anita Hoofs, met vrijloopkraamhokken en allerlei ‘Easys’ ter verbetering in het kraamhok experimenteerde. Op een feestelijke voortgangsbijeenkomst van dit project wist Anita zelfs een zaal vol knoestige varkenshouders te bewegen uit volle borst het ‘Pro Dromi-lied’ te zingen.

Menig maal

In de twintig jaar dat ik inmiddels voor de Dierenbescherming werk, heb ik het praktijkonderzoekscentrum in Sterksel menig maal bezocht. Vaak voor overleg over onderzoek, maar ook voor discussiebijeenkomsten, of om onze kijk op allerlei elementen van de varkenshouderij voor binnen- en

2011

Team VIC Sterksel ontvangt vanuit WUR innovatieprijs 2011

buitenlandse delegaties uiteen te zetten. En natuurlijk om de stallen te bezoeken op de open innovatiedagen of tijdens een ander bezoek om met eigen ogen onderzoeksopstellingen te zien, zoals het varkensplateau, proeven met het houden van intacte beren en varkens met hele staarten, Stable, en wat mij betreft één van de stallen van de toekomst; de Starplus stal met natuurlijke ventilatie, een strobed, een overdekte uitloop én direct scheiden en uit de stal afvoeren van mest en urine. Allemaal systemen die een varkenshouder niet voor eigen rekening en risico op zijn eigen bedrijf kan uitproberen. Dat kon wel in de proefstallen in Sterksel, met een vast team van bevlogen medewerkers en onderzoekers, en met wisselende betrokkenheid van bedrijven en onderwijsinstellingen.

Elementen

Tijdens bezoeken aan varkensbedrijven kom ik tal van elementen tegen die ooit op Sterksel zijn uitgetoetst. De varkenssector zal zo’n centrale plaats waar allerlei zaken beproefd worden en varkenshouders ze met deskundige uitleg erbij kunnen bekijken nog gaan missen. Een kleurenfoto van een zeug die met haar neus in het nest van haar biggen ligt, hangt bij mij thuis aan de muur als blijvende herinnering aan Pro Dromi en het Varkensinnovatiecentrum Sterksel.” 🐷

Wyno Zwanenburg | voorzitter NVV 2003-2013

‘Bellen vanaf de eigen bouw’

“In mijn bestuurlijke periode voor de commissie varkenshouderij van het Productschap Vee en Vlees voltrok zich al steeds meer een verschuiving van alleen het ontwikkelen en uitproberen van tastbare en toepasbare praktijksystemen die bijdroegen aan betere technische en economische resultaten voor de varkenshouders, naar meer maatschappelijke vraagstukken zoals dierenwelzijn en milieu.

Geen commercieel doel

VIC Sterksel was altijd van belang omdat zij geen commercieel doel nastreefde. Men verkocht zelf geen

techniek en/of installatie dus men was onpartijdig. Zodoende zijn er in de loop der jaren ook goedkope en breed toepasbare stalconcepten ontwikkeld. En was het voor varkenshouders, zoals ik zelf, niet ongebruikelijk om rechtsreeks met mensen van Sterksel vanaf de eigen bouw te bellen over bouw-details. Zo heb ik zelf diverse keren met Mart Smolders en Anita Hoofs contact gehad over keuzes in kraamstalontwerp en lay out etc. Dat was dus praktijkonderzoek en toepassing in optima forma, waarbij genoemde personen destijds echt het gezicht en de bevlogen ambas-

Landbouwminister Cees Veerman tijdens een openingshandeling op PC Sterksel september 2003.

sadeurs van het onafhankelijke Sterksel voor de sector waren. Verder had ik zelf als bestuurder de ervaring dat al het praktijkonderzoek wat er door de sector werd uitgezet (en betaald) van te voren door werkgroepen, inclusief varkenshouders, grondig tegen het licht werd gehouden en beoordeeld op nut, noodzaak en praktijktoepassing. Er kwam meer spanning op de rol van Sterksel toen ook andere opdrachtgevers, zoals LNV, nadrukkelijker van de faciliteiten gebruik gingen maken. Hierdoor gaf veel praktijkonderzoek met betrekking tot milieu en dierenwelzijn vanaf die tijd voor de varkenshouders een dubbel gevoel. Zeker omdat er bij deze innovaties alleen maar sprake was van toegevoegde kosten en geen toegevoegde waarde. Dus helaas ontbrak hierin het verdienmodel.” 🐷

Varkensbeeld geplaatst in 2004

In 2004 wordt het beeld van de zeug met de biggen geplaatst en onthuld. Eraan vooraf is er veel discussie geweest of het dier op een Nederlands Landvarken moest lijken, met hangende oren? Maar dan zag je de ogen niet. Of toch maar een York, met staande oren. En hoeveel biggen moesten erbij komen: 10, 11 of 12 stuks? Het laatste leek wel heel veel. Maar inmiddels is het gemiddelde aantal biggen bij een zeug gestegen naar 15. Op de sokkel staat de slogan: Samen Sterk, Samen Sterksel.

Annechien ten Have Mellema | voorzitter LTO Vakgroep Varkenshouderij 2005-2012

Op zoek naar ‘het nieuw normaal’

Zonder VIC Sterksel kon een varkenshouder geen varkenshouder zijn. Als varkenshouder ging ik met de studieclub naar Sterksel. Later kreeg ik bestuurlijke taken. VIC Sterksel was mensenwerk.

Het netwerk Pro Dromi was een prachtig netwerk onder bezielende leiding van Anita Hoofs. Niets was te gek voor bedrijfsleider Mart Smolders. Vol ideeën zaten ze. Het was een inspirerende tijd. Later

werd de periferie rondom de varkenshouderij meer betrokken bij het centrum.

Enorme ontwikkelingen heeft de varkenshouderij doorgemaakt

2011
Onderzoek “Gelten die goed gedijen in groepshuisvesting”

Juni 2011
Eerste open innovatiedagen, thema is inspireren door te realiseren, 40 stands van toeleverend bedrijfsleven, circa 3.000 bezoekers

2011
Start samenwerking met VarkensNET

sinds de jaren 60 van de vorige eeuw. We zijn zeer innovatief geweest: de ontwikkeling van stallen met roosters en een mestkelder daaronder. Vervolgens gingen we voer automatiseren. Daarna stortten we ons op de ontwikkeling van emissiearme stallen. De praktijkcentra speelden hierbij een belangrijke rol. In 2004 bij een evenement van VIC Sterksel sprak ik voor toenmalig voorzitter Chris van Gisbergen een rede uit. Ik vertelde dat in 1970 Koos Broekman en zijn mensen bezig waren met de bouw van het varkensproefbedrijf in Sterksel. De vraag kwam toen naar voren hoe bezoekers op een verantwoorde manier het bedrijf konden bekijken. Er werd een extra gang om de stal heen gebouwd van waaruit bezo-

kers in de hokken konden kijken. Deze bezoekersgang bleek in de praktijk zeer goed te zijn voor de klimaatbeheersing in de stal. Zo is de centrale gang geboren, die nu in alle varkensstallen gebruikelijk is. We moeten niets aan het toeval overlaten, maar toeval kan ons af en toe wel vooruit helpen, concludeerde ik toen.

En nu gaat VIC Sterksel dicht. Innoveren verschuift naar de bedrijven. De ontwikkelingen gaan snel. Maar onderzoek zal altijd van groot belang blijven. Dat kunnen we in elk geval niet alleen aan het toeval overlaten. We moeten voor onderzoek op zoek naar 'het nieuwe normaal'. Ik bewaar mooie herinneringen aan VIC Sterksel. Dank jullie wel!! 🐷

Staand van links naar rechts: Piet van der Weyst, Maikel Timmerman, Anita Hoofs, Nienke Dirx, Henk Polman, Henrie van Kaathoven, Jan Maas, John Horrevorts, Wim Aarts, Mart Smolders. Zittend op het beeld: Mereille Noordman (links) en Anne-marie van Bussel.

Kanariepietjes

Het onderzoek naar het verbeteren van diergezondheid en reductie van antibiotica betekende dat de contactstructuren die ziekteverwekkers kunnen overbrengen van het ene naar het andere varken, werden doorbroken. Elke diercategorie kreeg zijn eigen kleur. Medewerkers kregen in het begin vreemd tegen de verschillende kleuren (rood, geel etc) aan. "We lijken wel kanariepietjes", klonk het. Inmiddels is de kleurcodering in kleding en materiaal gangbaar in de praktijk in binnen- en buitenland.

Cor Suselbeek | Dorset Farm Systems uit Aalten

'Zonder Sterksel geen varkenstoilet'

"Je kunt wel stellen dat zonder al het onderzoek op Sterksel het varkenstoilet er nooit gekomen was. Dit was echt een project waar we heel veel geprobeerd hebben en als iets niet lukte zochten we weer een andere oplossing. Er zijn ook veel stagiaires bij betrokken geweest. Ik herinner me de enthousiasmerende inzet van Marjolein van Genugten en Loes van de Pas. Dit is voor ons een schoolvoorbeeld waarom Sterksel zo waardevol was. Want we zijn hier toch circa vijf jaar intensief met verschillende partijen (naast Dorset waren nog drie andere mkb-bedrijven betrokken, red.)

Varkenstoilet in aanbouw.

mee bezig geweest. Er zijn veel verschillende zaken uitgetoetst; mesten in grote groepen, kleine groepen en via het trainen van de varkens. Zonder de inzet op

Sterksel hadden we dit idee nooit op de markt kunnen brengen. Ter afsluiting was er ook nog een zeer succesvol symposium in Venray in 2015." 🐷

In de Starplus stal werd onderzoek naar welzijn, emissies, energiegebruik en mestverwerking gecombineerd.

25

emissiearme huisvestings-systemen zijn er ontwikkeld en onderzocht op VIC Sterksel, bijvoorbeeld het IVC-systeem.

2011
14 zeugenhouders uit netwerk "wat liggen er ze er mooi bij" openen hun eigen ontworpen kraamhokken met 8 innovaties

2012
Oprichting partnership, in 2013 64 leden

2013
Onderzoek naar effect van genetica en opfokstrategie op technische resultaten vleesvarkens

Voorraanzicht van VIC Sterksel in 2020.

Het vijfde decennium

2011 - 2021

Het scala aan onderwerpen voor gezondheids- en welzijnsonderzoeken op Sterksel is groot. Of het nu gaat om alternatieven voor antibiotica, ziektepreventie of het verbeteren van de darmgezondheid. In deze laatste periode is er ook veel onderzoek gedaan naar minder ingrepen bij dieren: zoals het houden van beren in plaats van borgen en het houden van dieren met lange staarten.

Op gebied van welzijn zijn op Sterksel verschillende innovaties volwassen geworden. Van de aangebonden zeugen uit de beginjaren, naar groepshuisvesting van dragende zeugen. Daarnaast werden vrijloopkraamhokken voor lacterende zeugen ontwikkeld. Sterksel testte ze, vergaarde kennis en zorgde dat de resultaten bruikbaar werden voor de praktijk. Juist de nauwe samenwerking en inzet van varkenshouders en bedrijfsleven leverde resultaat op. Daarnaast mag ook de inzet van de vele betrokken studenten en stagiaires niet vergeten worden.

Maar er verandert niet alleen op Sterksel veel. Juist ook de omgeving van Sterksel kende grote veranderingen. Er ontstonden discussies over de wenselijkheid van het varkensbedrijf zo dicht tegen een natuurgebied. En ook het afschaffen

van de productschappen (per 1 januari 2015) geeft geen positieve wending. Daarmee valt er immers een groot gedeelte van de financiering van onderzoeken weg. De ontwikkeling van PPS-constructies heeft nog geresulteerd in een paar innovatie projecten zoals de ontwikkeling van een groepskraamsysteem en een familievoersysteem voor lacterende zeugen en haar biggen. Toch wordt het besluit genomen om Sterksel in 2021 te sluiten. Een ding is echter zeker: ook in de toekomst blijft er behoefte aan (innovatief) onderzoek in de varkenshouderij.

Theo Duteweerd | manager van 1 januari 2016 - 31 december 2019

'Transformatie van Sterksel'

"De Nederlandse varkenshouderij heeft mede door het onderzoek en de innovatieve projecten op Sterksel in het verleden een voorsprong verkregen op de rest van de wereld. Het is niet voor niets dat men vanuit de hele wereld naar Sterksel kwam kijken naar de nieuwste ontwikkelingen en inzichten. Sterksel kreeg daarmee ook een soort van ambassadeursfunctie voor de hele Nederlandse varkenshouderijsector. Als opdracht kreeg ik mee Sterksel te transformeren naar een nieuw toekomstbestendig model. Ik heb mezelf ten doel gesteld die transformatie binnen vijf jaar te voltooien. Tijdens die vijf jaar moesten er ook voldoende opdrachten worden binnengehaald om geen tekorten op te lopen.

Theo Duteweerd: "Sterksel kreeg een soort ambassadeursfunctie voor de hele Nederlandse varkenshouderijsector."

2013

Tweede editie open innovatiedagen, circa 45 standhouders en 3.000 bezoekers

2013

Onderzoek varkenstoilet

In mijn visie zou Sterksel opgesplitst moeten worden in drie verschillende behoeften namelijk een basis onderzoeksbedrijf waar onderzoekers en studenten van WUR hun eigen gecontroleerde proeven zouden kunnen uitvoeren, daarnaast ook het meer praktijk-gerichte onderzoek uitvoeren op een aantal partnerbedrijven. Deze partnerbedrijven zijn bij voorkeur particuliere varkenshouderij-bedrijven. Als derde is er ook behoefte aan een meer experimentele omgeving waar innovatie, nog niet rijp om te testen in de praktijk, verder doorontwikkeld kan worden. Alle drie onderdelen stonden in mijn periode al in de steigers. Echter nam de Raad van Bestuur in 2018 de beslissing om Sterksel af te bouwen en te sluiten. Dit heeft de focus van vernieuwen verlegd naar afbouwen. In mijn beleving niet de juiste keuze. Op die manier werden eerst de oude schoenen weggegooid voordat de nieuwe klaar waren. Al met al heb ik wel een fijne tijd gehad met de collega's in Sterksel en leuke contacten overhouden aan mijn B&B adresje in Leende waar ik regelmatig ben blijven overnachten.” 🐷

639

projecten
zijn er in 50 jaar
beschreven.

Docenten Wim Vugteveen, Harry Hermans en Theo Boumans 'Krachten bundelen in varkenshouderij-onderwijs'

"VIC Sterksel was belangrijk voor ons omdat wij daardoor varkenshouderij-onderwijs konden bieden aan onze leerlingen. Het aantal varkenshouderij-leerlingen was beperkt op de afzonderlijke locaties van de MBO's (Boxtel, Helmond, Horst en Breda). Door de krachten te bundelen, konden we vakgericht en praktijkgericht varkenshouderij-onderwijs blijven verzorgen. Door het uit te voeren op VIC Sterksel hadden we de praktijk dichtbij en was de uitvoering op een 'neutrale', niet AOC-gebonden locatie. We

kregen ook mede daardoor alle medewerking vanuit het bedrijfsleven en organisaties.

Varkenslessen

In het Zuiden voeren we het onderwijs uit onder de noemer van OOVV (Overkoepelende Opleiding Vakbekwaam Varkenshouder). Maar de naam OOVV werd vaak niet genoemd. Studenten/leerlingen hadden het over Sterksel. "Gaan we volgend jaar naar Sterksel?", was vaak een vraag bij varkensstudenten. Ook ondernemers en de

Praktijklessen in de stal door dierenarts Marina Schuttert.

periferie wisten dat er varkenslessen werden gegeven in Sterksel. Het was een begrip!

Ondergeschoven kindje

Voor 2007 was varkenshouderij-onderwijs een ondergeschoven kindje, het kreeg in verhouding tot melkveehouderij weinig aandacht. Door de oprichting van de OOVV werd het op een hoger plan getild, de leerlingen kregen nu onderwijs in het vak van hun interesse. Zij hadden daar veel waardering voor, het extra reizen (naar Sterksel) ervaarden ze absoluut als geen probleem. Dit alles gaf de docenten weer veel voldoening. De collegialiteit op Sterksel was groot: onderzoek, onderwijs en bedrijfsleven werkten hier heel goed samen. Dit verhoogde de motivatie van de studenten zeer.” 🐷

Partnership varkensketen om samenwerking te bevorderen

Het 'Partnership Innovators van de Varkenshouderij en Varkensvleesketen' moet de samenwerking tussen onderzoek en bedrijfsleven op het gebied van varkenshouderij bevorderen. De ondertekening van de intentieverklaring stond gepland op 30 maart 2012. Het initiatief komt van VIC Sterksel. De verklaring wordt ondertekend door veertig bedrijven uit de totale varkensvleesketen, LTO Varkenshouderij en de Nederlandse Vakbond Varkenshouders (NVV) en geeft de samenwerking meer structuur. De succesvolle open innovatiedagen die VIC Sterksel organiseerde, lieten zien dat door samenwerking innovaties daadwerkelijk worden opgepakt.

Van links naar rechts: Rosanne van Genugten, Rob Nijssen, Nienke Dirx, Theo Smits, Rik Verheijen, Marleen Houthuijs, Marloes Aarts, Wim Aarts, Theo Duteweerd.

2014

Demonstratie project 'Yes we can', lange staarten onderzoek

2015

Derde editie open innovatiedagen, circa 40 standhouders en 2.000 bezoekers

Mark Tijssen varkenshouder in Roggel

'Innovatie nodig als bestaansrecht'

"Als varkenshouder, maar ook als bestuurder heb ik heel wat met VIC Sterksel te maken gehad. Ik heb er als onderdeel van de proeven-commissie, proeven inhoudelijk bekeken, met name de proeven op welzijn en milieu-vlak. Ik denk dat de varkenshouderij in Nederland zo succesvol heeft kunnen zijn mede door alle onderzoeken die op Sterksel zijn gedaan. Op mijn bedrijf heb ik vele innovaties geboren op Sterksel toegepast. Onder andere de inrichting van de

kraamstal, vloerkoeling, geconditioneerde luchtinlaat, het frisse neuzen-principe, beweegbare zeug en het toomen-beleid.

Bestaansrecht houden

Ik vind het dan ook jammer dat het sluit. We hebben als sector innovatie nodig om bestaansrecht te hebben en te houden. Maar ja tijden veranderen. De wereld is een dorp geworden. Dus informatie wordt wel makkelijker ontsloten. Maar we zullen als sector ook

afhankelijker worden. Van het buitenland en wat daar gebeurt, maar ook van wat commerciële partijen aanbieden. Kijk, op Sterksel keken ze op een onafhankelijke manier wat mogelijk was. Daar werd een idee net zolang gefinetuned totdat het praktijkrijp was. En ik denk dat we dat nog hard gaan missen, tenzij (en dat is te hopen) grote bedrijven in de periferie gaan brengen wat Sterksel geleverd heeft." 🐷

Staan van links naar rechts: Loes vd Pas, Peter Ansems, Annie Polman, Nienke Dirx, Bas Peters, Rob Nijssen, Wim Aarts, Hanneke vd Laar, Anita Hoofs, Pim Peters, Rik Verheijen, Daan Somers. Op de voorgrond zittend van links naar rechts: Linda Troquet, Patrick Classens, Anne-marie van Bussel.

2015
Onderzoek automatische weegsystemen voor biggen en vleesvarkens

2015
Onderzoek Stable, een innovatief huisvestingssysteem voor gespeende biggen en luchtconditionering

Annie de Veer | directeur strategie, kennis en innovatie bij het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

Van VIC-Sterksel naar nieuw praktijkonderzoek

"De Nederlandse varkenshouderij heeft internationaal gezien een vooraanstaande positie. Om zover te komen is de innovatiekracht van de sector een belangrijke factor geweest. De innovatiekracht van de sector is in Nederland zo goed ontwikkeld door de korte lijnen met het (praktijk)-onderzoek. VIC Sterksel is hier altijd een goed voorbeeld van geweest.

Met de grotere maatschappelijke druk op de varkenshouderij was VIC Sterksel een internationaal centrum, waar bedrijfsleven en

overheid gezamenlijk zochten naar technische innovaties om aan de maatschappelijke vraag tegemoet te komen. Het onderzoek van VIC Sterksel omvatte alle aspecten van de varkenshouderij, waaronder voeding, welzijn, gezondheid, emissies, huisvesting en mineralen-management.

Gezien de nationale en Europese discussie over de veehouderij staat de varkenssector voor een verduurzamingsopgave richting kringloop-landbouw. De sector heeft daarvoor een ambitieus sectorplan geschre-

ven. De minister heeft dit plan naar de Tweede Kamer gestuurd en de sector is de uitvoering nu gestart. Speerpunten in dat plan zijn goede zorg voor leefomgeving, centrale positie in de circulaire economie, erkende bijdrage aan klimaat en energietransitie, robuuste en gezonde varkens in een diervriendelijke varkenshouderij en mondiaal koploper zijn in marktgerichtheid en ketensamenwerking. Ook in de uitvoering van deze sectorplannen spelen kennis en innovatie weer een belangrijke rol. Voor de realisatie van ambities uit het sectorplan

Medewerker Pim Peters in het kraamhok met bewegingsvrijheid voor de zeug en haar biggen.

2015
Onderzoek naar nestbouw materiaal voor zeugen, film Sterkselse zeug in een winkel vol nestbouw materiaal, top 10 twitterberichten

De Plateau stal 2.0 zorgt ervoor dat varkens meer ruimte in de stal krijgen.

zullen nieuwe innovaties ontwikkeld en uitgetest moeten worden.

Het verdwijnen van VIC Sterksel betekent daarom niet het einde van praktijkonderzoek. Het praktijkonderzoek gaat door, maar in een andere vorm. Samen is daarbij het

thema. Door samen te werken met andere kennisinstellingen en de praktijk zal de impact van het praktijkonderzoek nog groter worden. Er liggen plannen om samen met een technische universiteit en faculteit diergeneeskunde een nieuwe locatie te creëren. Met

deze samenwerking kan de innovatiekracht nog verder worden verdiept. Door daarnaast meer onderzoek te doen op praktijkbedrijven zal de betrokkenheid van de sector bij de innovaties verder worden vergroot.” 🐷

Maria Kanter (links) en Anny van de Laar verzorgden de laatste jaren het interieur.

Voor innovatiemanager Nienke Dirx, is geen klus te zwaar.

Het laatste onderzoek: Family Feeding Matters

Bij dit project is het doel het ontwikkelen van een innovatief voer- en drinkwaterconcept voor zeugen en biggen dat aansluit bij het natuurlijke gedrag van de dieren.

De innovatie betreft zowel een nieuw voer- en drinkwater-systeem als ook een nieuw voertype. In het nieuwe concept wordt, door het stimuleren/ faciliteren van het eet- en drink-aanleergedrag van de zeug, de voeropname van biggen rondom het spenen bevorderd. Zo verminderen de negatieve effecten van het speenproces voor welzijn en gezondheid.

Bovendien wordt via een nieuw voertype beoogd om het conditie-verlies van de zeug tijdens de lactatie en de daarmee geassocieerde vruchtbaarheids- en

Anita Hoofs en Wim Aarts zijn bezig de biggen te wegen voor de laatste keer.

welzijnsproblemen te verminderen. Daarmee vergroot de proef de draagkracht van de dieren; en vermindert gezondheidsproblemen met als gevolg minder

medicijn- en antibioticagebruik. Ook zijn er minder welzijnsproblemen zoals bijvoorbeeld staartbijten, dat vaak al in de kraamstal begint.

2016-2021
Onderzoek groepshuisvesting kraamzeugen

2017
Persdag opening Plateau stal 2.0

2020
Laatste onderzoek naar Family Feeding Matters

Colofon

Projectteam

Wim Aarts, Anita Hoofs,
Carola van der Peet-Schwering,
Geert van der Peet, Adriaan Vernooij

Coördinatie & tekstredactie

Joke Kranenberg

DOI

<https://doi.org/10.18174/539883>

Fotografie

Jeroen Bouman, Joke Kranenberg,
Ingrid Sweers, Wageningen University &
Research

Vormgeving

Wageningen University & Research,
Communication Services

Drukwerk

SMG Groep

© 2021

Wageningen University & Research
Postbus 338, 6700 AH Wageningen,
www.wur.nl

Dit werk is gelicentieerd onder de
Creative Commons CC-BY-NC licentie.
Zie voor de licentievoorwaarden:
[https://creativecommons.org/licenses/
by-nc/4.0/legalcode.nl](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/legalcode.nl)

Contact

Bezoekadres

De Elst 1 (Zodiac)
6708 WD Wageningen
T 0317 483 953

Postadres

Postbus 338
6700 AH Wageningen

Een halve eeuw. Zo lang heeft Varkensinnovatiecentrum Sterksel onderzoek gedaan naar varkens. Van de beste manier om ze te huisvesten tot aan voeding, mestverwerking, welzijn en gezondheid. In januari 2021 hebben de laatste biggen het bedrijf verlaten. Daarmee sluit een markante onderzoekslocatie. In dit boek komen verschillende betrokkenen aan het woord. De initiatiefnemers en onderzoekers, varkenshouders, stalinrichters, belangenbehartigers en beleidsmakers. Allemaal hebben ze op hun eigen manier te maken gehad met 'hun Sterksel'. Daarmee is dit boek een verzameling persoonlijke verhalen en foto's geworden, een schetst van deze bijzondere locatie waar innovatief varkensonderzoek in Nederland het licht zag. En waarvan de resultaten navolging vonden en nog steeds vinden. In Nederland, maar ook in de rest van de wereld.